

University of Groningen

Cognition, emotion and depressive behaviour

Albersnagel, Franciscus Alphonus

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1987

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Albersnagel, F. A. (1987). *Cognition, emotion and depressive behaviour: from learned helplessness theory to accessibility of cognitions theory*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SAMENVATTING

In dit proefschrift worden relaties onderzocht tussen cognitie, emotie en depressief gedrag binnen een cognitief gedragstherapeutisch kader, t.w. de aangeleerde hulpeloosheidstheorie en de toegankelijkheid van cognities-theorie.

In Hoofdstuk Een wordt vastgesteld, dat onverwachte resultaten - zowel in de klinische praktijk als in research - richtinggevend kunnen zijn voor (verder) onderzoek en aldus wetenschappelijke vooruitgang kunnen bevorderen. De klaarblijkelijk succesvolle toepassing van cognitieve gedragstherapie lijkt - in plaats van tot zelfgenoegzaamheid aanleiding te geven - eerder onverwacht in het licht van de complexiteit van de materie, de huidige status van wetenschappelijke gefundeerdheid van onderliggende theorieën en de discrepanties tussen theorie en praktijk. Het bracht ons er toe - binnen een cognitief- gedragstheoretisch kader - de huidige stand van zaken in theorie, research en praktijk met betrekking tot depressief gedrag nader te onderzoeken. Daartoe is allereerst de relatie tussen cognitieve gedragstheorie en klinische praktijk van depressief gedrag in beschouwing genomen en zijn - bij wijze van evaluatie - de drie voornaamste benaderingswijzen van dit moment gepresenteerd: a. operante/gedragstheoretische; b. cognitieve en c. zelf-kontrolle. Vervolgens is ingegaan op fundamenteel cognitief gedragstheoretisch onderzoek aangaande depressief gedrag. Daarop aansluitend gingen we over tot een bespreking van de relatie tussen emotie en cognitie en de kwestie van het primaat van emotie; we schetsten de wederwaardigheden van analogie research in het algemeen, en gingen, in het bijzonder, dieper in op Seligman's Aangeleerde Hulpeloosheidstheorie en Teasdale's Toegankelijkheid van Cognities-theorie, zijnde de twee belangrijkste hedendaagse representanten van analogie-benaderingen van depressief gedrag binnen een cognitief gedragstheoretisch perspectief. In een slotwoord is melding gemaakt van een tweetal vóór-studies en hun betekenis voor het onderhavige onderzoek. De bedoeling van dit hoofdstuk was het theoretische kader te scheppen dat de basis vormde voor de empirische studies die we hebben ondernomen (Hoofdstuk Twee, Drie en Vier).

In Hoofdstuk Twee is verslag gedaan van een onderzoek dat ten doel had de diverse aspecten te toetsen die centraal staan in de attributionele aangeleerde hulpeloosheidstheorie. Twee honderd en achtenzeventig middelbare scholieren namen deel aan een aangeleerde hulpeloosheidsexperiment, gehouden in de klas. Bij de vóórmeting werd deelgenomen aan een IQ-test en werden de Attributional Style Questionnaire en andere onderzoeksmaterialen ingevuld. Overeenkomstig a-selekte toewijzing aan een noncontingente negatieve, een noncontingente positieve en een contingente groep, ontvingen de proefpersonen bij de nameting, zes dagen later, pseudo- feedback over hun IQ-resultaat. Bij de nameting werden ook een parallel- versie van de eerste IQ-test en diverse andere testen aangeboden, afgewisseld met metingen inzake verwachting, zekerheid en momentane stemming (onderzoeksontwerp voor herhaalde metingen). Met betrekking tot (non-)contingentie komt het aangeleerde hulpeloosheidsmodel uit de resultaten naar voren als in beperkte mate valide: effecten van (non-)contingentie op verwachting, prestatie en stemming kunnen, over het geheel genomen, niet volledig worden begrepen zonder interacties tussen proefpersonen-kenmerken, schooltype en de aard van de afhankelijke variabele in beschouwing te nemen. Ten aanzien van de veronderstelde mediërende functies van attributies, blijkt het van weinig belang welke attributie zich heeft gevormd, maar veeleer òf, hoe dan ook, de een of andere attributie tot stand is gekomen. Inzake de ernst van de aangeleerde hulpeloosheid, geven de resultaten niet veel steun aan de relaties, zoals deze vanuit het aangeleerde hulpeloosheidsmodel worden voorspeld. Bespreking van de resultaten geeft ons aanleiding te concluderen, dat de aangeleerde hulpeloosheidstheorie aan kracht zal kunnen winnen, indien de theorie wordt aangevuld met theoretische noties, met betrekking tot sexe-verschillen, vrees voor sukses en de relatie tussen emotie en cognitie.

In Hoofdstuk Drie is onderzoek gerapporteerd dat hier direct op aansluit. Doel van dit onderzoek was om de centrale aannames van het attributionele aangeleerde hulpeloosheidsmodel opnieuw te bezien en wel in het licht van de relatie tussen emotie en cognitie. Daartoe zijn uit het data-bestand van het vorige onderzoek proefpersonen geselecteerd, op basis van substantiële (individuele) stemmingsverandering, die in ver-

volg op de experimentele manipulatie tot stand was gekomen. De belangrijkste veronderstelling bij deze her-analyse, nl. dat affekt, meer dan attributie of cognitie, een centrale rol vervult in aangeleerde hulpeloosheid, is echter niet bewaarheid. Ofschoon sterke aangeleerde hulpeloosheidseffekten werden bereikt voor verwachting en zekerheid na non-contingente negatieve pseudo-feedback op een IQ-test, resulteerde dit niet in enigerlei substantiële verandering voor prestatie in de voorspelde richting. Evenals in de vorige studie speelden noch de veronderstelde mediërende functies van attributie, noch het voorspelde "belang" een hoofdrol bij de ernst van aangeleerde hulpeloosheidseffekten. Diverse suggesties zijn gedaan ter verklaring van deze resultaten en de richting is aangegeven hoe daaraan - via experimentatie - kan worden tegemoet gekomen, t.w. onderzoek waarin wordt getracht de relatie tussen emotie en cognitie meer direkt onder de loupe te nemen.

Hoofdstuk Vier biedt een verslag van een experiment dat hieraan beantwoordt. Het doel van dit onderzoek was tweeledig. Enerzijds, was de studie er op gericht de werkzaamheid van de Velten Mood Induction Procedure (MIP: stemmingsinductie-procedure) en de muziek-MIP te onderzoeken en beide procedures rechtstreeks met elkaar te vergelijken, zowel op groepsniveau als op basis van individuele (substantiële) stemmingsveranderingen. Anderzijds, had deze studie - in aansluiting op de vorige - ten doel de effecten van stemmingsveranderingen (emoties) op veranderingen in de beoordeling van gedachtenassociaties (cognities) te toetsen (toegankelijkheid van cognities). Honderd en vierentachtig studenten van twee Instituten van een Rijks Hogeschool voor Hoger Beroepsonderwijs namen deel aan het onderzoek, dat op de instelling zelf plaats vond. De proefpersonen werden a-selekt toegewezen aan twee experimenten (Velten MIP of muziek-MIP, $n = 92$ per experiment). In elk experiment werden vier stemmingsinductie-groepen onderscheiden: angstig, depressief, opgewekt of neutraal. In elke conditie werd stemmingsinductie (als onafhankelijke variabele) voorafgegaan en gevolgd door een gedachtenassociatie-taak, d.w.z. reacties van proefpersonen naar aanleiding van stimulus-woorden van twee woordenlijsten: Lijst A en Lijst B. De woorden waren van een - door de onderzoeker veronderstelde - neutrale signatuur. In elke conditie ontving ongeveer de helft van de

proefpersonen (11 of 12) de woordenlijsten in de volgorde A-B, terwijl de andere helft de woordenlijsten in omgekeerde volgorde kreeg aangeboden. Gedachten-associatietaken en MIP werden afgewisseld met stemmingsmetingen, met gebruikmaking van zgn. Visual Analogue Scales (VASs: visuele rating-schalen), t.w. angstig, depressief, opgewekt en boos/-vijandig. Aan het einde van het experiment beoordeelden de proefpersonen hun gedachtenassociaties in termen van gevoelstoon (angstig, depressief, opgewekt en boos/vijandig) met behulp van VAS-schalen. Het verschil in beoordeling van gevoelstoon tussen de tweede en de eerste gedachten-associatie-taak gold als de afhankelijke variabele. Voor wat de werkzaamheid van de stemmingsbeïnvloeding betreft gaven de resultaten deels steun aan de verwachte superioriteit van de muziek MIP tegenover de Velten MIP. De muziek-MIP gaf nl. zowel op groeps- als op individueel niveau sterkere resultaten te zien. In de directe vergelijking van beide MIPs kwam dit echter niet voldoende tot uiting. Sexe bleek een hoofdrol te vervullen inzake stemmingsbeïnvloeding, d.w.z. vrouwen bleken daar meer ontvankelijk voor. De invloed van persoonlijkheidskenmerken op stemmingsveranderingen was, daarentegen, afwezig. Persoonlijkheidsfactoren bleken nauwelijks van invloed op de beoordeling van de gevoelstoon van de gedachten-associaties. De volgorde van aanbidding van de woordenlijsten (A-B of B-A) bleek echter de cruciale factor, als gevolg van de kenmerken van de stimuluswoorden. Derhalve speelden stemmingsveranderingen, in tegenstelling tot de verwachting hierover, een te verwaarlozen rol. Bespreking van de resultaten voerde tot de konklusie, dat voor verder onderzoek andere stimuluswoorden dienen te worden gebruikt en wel woorden die geen vaststaande connotaties bezitten die iedere invloed van stemming bij voorbaat uitsluiten. Er werden suggesties gedaan voor toekomstige research, die er op zal zijn gericht de relatie tussen emotie en cognitie nader te onderzoeken. Dergelijk onderzoek wordt van groot belang geacht voor de wetenschappelijke onderbouwing van interventieprocedures zoals die in de klinische praktijk in gebruik zijn.

In Hoofdstuk Vijf werd teruggekeken op de eerdere onderzoeken en vooruitgezien naar de wijze van voortzetting ervan in de toekomst. Vastgesteld werd, dat - ondanks de suksessen in de klinische praktijk van de cognitieve gedragstherapie (Cognitive Behavior Therapy: CBT) - er op theoretisch niveau nog een aantal onopgeloste problemen liggen. De gedrags

therapie baseerde zich aanvankelijk op een twee-factoren theorie maar hangt nu een drie-factoren theorie aan, waarbij de invloed van cognitieve variabelen wordt benadrukt. Ondertussen is er een tegen-beweging op gang gekomen waarbij enerzijds het belang van emotie en gedrag wordt onderlijnd en anderzijds een her-waardering van conditioneringtheorie wordt bepleit. We schetsten in kort bestek hoe we - tegen deze achtergrond - onze experimentele onderzoeken startten, met de bedoeling een bijdrage te leveren aan de theorievorming inzake depressief gedrag in een CBT-kader. De onderzoeksresultaten gaven ons aanleiding te konkluderen dat de toegankelijkheid van cognities-benadering nader onderzoek verdient, zowel in het belang van de fundamentele theorievorming als van de fundering van CBT-procedures in de klinische praktijk, inzake depressieve en aanverwante gedragingen. Diverse concrete aanbevelingen voor toekomstig onderzoek werden daartoe gedaan.